

Ausiàs March Una tria

Versió de

Josep Piera

Tast de Clàssics

Ausiàs March

Una tria

Versió de
Josep Piera
Tast de Clàssics

TAST DE CLÀSSICS, 2

Primera edició: juliol 2011

© de l'adaptació i la introducció,
Josep Piera i Rubio, 2011
Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S. A.
Acàcies, 15. Barcelona 08027
www.editorialbarcino.cat
Edició núm. 816

Dipòsit legal:
ISBN: 978-84-7226-771-8
Disseny: LAMANERA, S. C. P.
Imprès per TREBALLS GRÀFICS, S. A.
Santander, 74. 08020 Barcelona

ÍNDEX

	INTRODUCCIÓ	7
I	Així com cell qui en lo somni es delita Com qui gaudeix en somnis de plaers	15
III	Alt e amor, d'on gran desig s'engendra Plaer i amor, que engendren el desig	21
XI	Quins tan segurs consells vas encercant Quins tan segurs consells vas buscant tu	25
XVIII	Fantasiant, Amor a mi descobre Fantasiejant, amor em descobreix	31
XXIX	Sí com lo taur se'n va fuit pel desert Tal com el brau que fuig cap al desert	39
XLVI	Veles e vents han mos desigs complir Veles i vents compliran els desigs	43
LXVIII	No em pren així com al petit vailet No faig així com el petit vailet	51
LXXVII	No pot mostrar lo món menys pietat No pot mostrar el món menys pietat	55
LXXXI	Així com cell qui es veu prop de la mort Com aquell qui es veu prop de la mort	61
LXXXIII	Sí col malalt qui llong temps ha que jau Com el malalt, que fa molt temps que jau	65

XCVII	La gran dolor, que llengua no pot dir El gran dolor que llengua no pot dir	69
CV	Cant espiritual	75
CXI	Així com cell qui es parteix de sa terra Com aquell que se'n va lluny de sa terra	87
CXXIIa	Tots los delits del cos he ja perduts Tots els delits del cos he perdut ja	93
CXXIV	Demanda feta per mossén Ausiàs March a Joan Moreno A Joan Moreno	99

INTRODUCCIÓ

Jo et conec, Ausiàs March...
Víctor Balaguer

Per a l'actual crítica especialitzada, no hi ha dubtes a considerar Ausiàs March (1400-1459) com «el més gran poeta líric europeu del segle xv», segons que el definí no fa gaire Costanzo Di Girolamo. Tot i això, i que tant el seu prestigi com el seu mestratge s'han mantingut alts en l'àmbit literari català i hispànic al llarg dels segles (des del xvi fins al xx); i per bé que les seues poesies hagen estat admirades i imitades per poetes eminents com Joan Boscà, Garcilaso de la Vega o Francisco de Quevedo; i tot i que els seus versos magistrals hagen estat traduïts a llengües importants per filòlegs experts com Robert Archer (a l'anglès), l'esmentat Di Girolamo (a l'italià) o José M. Micó (al castellà); o versionats per poetes com Josep Palau i Fabre (al francès) i Pere Gimferrer (al castellà), i que se'l cante, com fa Raimon, no resulta contradictori afirmar que Ausiàs March és un poeta poc llegit, o, si es vol, més citat, i reconegut acadèmicament, que no interioritzat i interpretat pel seu profund dir propi, que és allò important en un poeta; i això que es tracta, a més del que

s'ha dit, d'un dels grans creadors de la tradició literària catalana, d'un dels nostres clàssics més vius.

Les majors dificultats que la poesia d'Ausiàs March encara planteja a molts lectors cultes no són les que deriven de la fondària conflictiva, realista i apassionada del seu personal pensament poètic, ni de la seua fidelitat a una mètrica, sinó de la pròpia llengua, durant segles menystinguda, que sovint ha obligat els lectors moderns a enfrontar-se als versos marquiàns mitjançant traduccions, cosa que n'ha dificultat i n'ha obscurit la lectura, i hi ha afegit dubtes, enigmes, complexitats...

Aquesta tria personal intenta, per tant, propiciar una aproximació poètica a l'obra marquiàna, actualitzant-ne el dir antic tot respectant el to i el ritme sentenciós dels seus contundents decasíl·labs.

L'obra d'Ausiàs March no solament va ser llegida, coneguda, reconeguda i imitada pels seus contemporanis i deixebles (Pere Torroella i d'altres), sinó també admirada durant el Renaixement hispànic. Al llarg del segle XVI, March fou apreciat com un savi filòsof, com un extrem amador, un adolorit patidor del desig, el més reflexiu i apassionat dels poetes del seu temps, com també el més lúcida i foll. Després, la seua vida i obra van quedar envoltades d'una aura de prestigi misteriós i callat, amb l'excepció insòlita de la traducció llatina que li va dedicar l'humanista Vicent Mariner al segle XVII.

Amb l'arribada de l'esperit romàntic, i al caliu regenerador de la Renaixença, l'antic poeta de l'amor i de la mort serà redescobert, i idealitzat, com el darrer dels trobadors; se l'exaltarà com el «Petarca llemosí», i se'l

reivindicarà com el creador d'una mítica pàtria de paraules. Les romàntiques visions renaixents dimensionaran la figura del poeta, però no ajudaran a llegir millor els seus versos; el convertiran i transformaran, això sí, en un model de dignificació cultural, un símbol de prestigi literari.

Gràcies als estudis d'Amadeu Pagès, de Martí de Riquer, de Pere Bohigas, de Joan Fuster, de Lola Badia, de Joan Ferraté i de tants altres, el segle XX li dedicarà lectures, anàlisis, comentaris textuais i històrics, que permetran que la poesia marquiàna recupere la vigència complexa i perenne d'una obra clàssica: la d'aquell poeta la paraula del qual no deixa mai de ser interpretada. Perquè, com més al fons s'arriba del seu dir, més humans semblen els seus versos; és a dir, més rotunds i intensos, més sobris i atractius, sentenciosos i reflexius, tan directes com apassionats, tan clars com foscos, i tan vitals com pròxims.

La vida d'Ausiàs March, fins fa poc, era feta de silencis i d'oblits, més que no de paraules, de documents, de fets recordats. De la vida de mossén Ausiàs March, a pesar de la fama secreta dels seus «dictats», a penes si se'n sabia que era «un cavaller valencià de nació catalana» del segle XV, que havia estat «falconer major del senyor rei» Alfons el Magnànim, com també que era fill del poeta medieval, i senyor de Beniarjó, Pere March. Poc més. Ni la data ni el lloc de naixement no quedaven clars. L'any de la mort, sí: 1459. I el lloc, també: València.

En l'aspecte històric i biogràfic cal dir, però, que els treballs sobre March han avançat moltíssim durant el segle XX. Des dels estudis inicials dels mestres

esmentats, fins a les darreres aportacions documentals d'arxiu degudes a Jesús Villalmanzo, i la revisió humana de l'historiador Ferran Garcia-Oliver, el personatge d'Ausiàs March resulta prou més visible que no abans; també menys mític i més humà. Parle, és clar, de la recreació que s'ha fet del jove i «potrós» cavaller femeller, del contradictori senyor enamorat de les dolçors i les amargors del cos, del savi i irònic filòsof vital, d'aquell al qual «la velledat mal prova», perquè «la carn vol carn» i...; és a dir, el retrat d'un home capaç d'analitzar-se interiorment, de cor i d'esperit, i alhora d'observar-se i mostrar-se cruament davant l'espill de les paraules.

Qui va ser el poeta Ausiàs March? Avui es pot dir, sense enganys, que va ser el darrer fill i hereu de l'esmentat noble Pere March, també poeta i cavaller, senyor de Beniarjó, i home de confiança del primer duc de Gandia, Alfons d'Aragó, dit el Vell. Es pot dir que si el lloc de naixement encara genera controvèrsies —Gandia?, Beniarjó?, València?— la data de naixença ha quedat finalment definida en l'any 1400. Tanmateix, l'experiència i l'educació vitals del donzell March caldrà situar-les al voltant de la cort ducal de Gandia, i en la reial de València, especialment a partir de la coronació d'Alfons el Magnànim; al voltant d'aquest rei, de prop i de lluny, Ausiàs March es convertirà en un jove i noble senyor, destre en les arts de la falconeria i de l'amor, i en un company del jove rei en les aventures guerrereres a Itàlia.

En la cort reial de València, encara amant dels gustos trobadorescos, i dels somnis de conquesta, Ausiàs esdevindrà cavaller, tractarà Jordi de Sant Jordi —el poeta, músic i cambrer del rei—, rebrà les lliçons i els

consells d'Andreu Febrer, el savi diplomàtic que traduirà la humaníssima *Comèdia* del Dante, i obtindrà els favors i les credencials suficients per a tornar de la guerra a Itàlia, perquè el reclamava la seua mare viuda, Elionor Ripoll. Fins aquí, se'ns mostra com un jove cavaller inquiet, neguitós, capriciós i de vida bregosa, quan no tempestuosa, entre bordells i palaus, baralles i salons, que va fent fills bords a distintes dones, tot negant-se al matrimoni a pesar de la insistència de la seua mare i també de la reina Maria, que el volien conduir a una vida honesta, veient la seua perdició entre follies, filosofies, versos, lectures, tavernes, amants, conflictes i cortesies.

D'aquesta època seran els seus cants d'amor, o del voler amorós, més ben dit. Tot seguit, a causa de la mort d'Isabel Martorell, la bella dama ideal que prendrà per muller —la jove germana de Joanot Martorell, l'autor de *Tirant lo Blanc*—, escriurà les turmentades reflexions dels cants de mort, o cants de dol. L'edat madura, amb les dolçors i amargors de l'home adult, i els amors encalmats d'una nova esposa, Joana Escorna, i els dols, i les morts, li provocaran les profundes meditacions dels cants morals, i també el conegut amb el títol de «Cant espiritual», el més humà dels seus cants. La seua, en conjunt, serà una poesia que especularà, sentenciarà i dictarà consells sobre el sentit humà i el diví de l'amor i el dolor; i això, en versos contundents, rítmics, aspres i tendres, entre físics i metafísics, que s'avançaran a la sòbria dicció d'un poeta posterior com l'anglès John Donne. Ausiàs March, així, deixarà de ser tingut com el darrer dels trobadors i esdevindrà el poeta fundacional de la moderna literatura catalana.

Amb aquest intent d'actualitzar-ne i vivificar-ne la dicció, per aproximar la veu de March al lector del segle XXI, només he pretés que la seua poètica arribe amb la intensitat del seu pensament i la sonoritat del seu dir clàssic; i si ho he aconseguit, em donaré per satisfet d'haver acceptat aquest repte. La meua intenció, doncs, no ha estat cap altra que la de mostrar que els versos marquiàns poden ser tan llegibles, compartibles, escoltables i admirables com ho van ser en el seu temps, el segle XV. I, de passada, fer-los un poc més meus, i més de tots, i més teus també, lector.

Josep Piera

I

AIXÍ COM CELL QUI
EN LO SOMNI ES DELITA

COM QUI GAUDEIX
EN SOMNIS DE PLAERS

I Així com cell qui en lo somni es delita
e son delit de foll pensament ve,
ne pren a mi, que el temps passat me té
l'imaginar, que altre bé no hi habita. 4
Sentint estar en aguait ma dolor,
sabent de cert que en ses mans he de jaure,
temps d'avenir en negun bé em pot caure:
aquell passat en mi és lo millor. 8

II Del temps present no em trobe amador,
mas del passat, que és no res e finit.
D'aquest pensar me sojorn e em delit,
mas, quan lo perd, s'esforça ma dolor, 12
sí com aquell qui és jutjat a mort
e de llong temps la sap e s'aconhorta,
e creure-l fan que li serà estorta
e el fan morir sens un punt de record. 16

III Plagués a Déu que mon pensar fos mort
e que passàs ma vida en dorment!
Malament viu qui té lo pensament
per enemic, fent-li d'enuigs report; 20
e, com lo vol d'algun plaer servir,
li'n pren així com dona amb son infant,
que, si verí li demana plorant,
ha tan poc seny que no el sap contradir. 24

IV Fóra millor ma dolor soferir
que no mesclar poca part de plaer

Com qui gaudeix en somnis de plaers
que li vénen del seu pensament foll,
així estic jo, que tinc el temps passat
com l'únic bé que m'és imaginable;
perquè ara sent el dolor a l'aguait,
i sé segur que en mans seues cauré,
com que el futur cap bé no m'ha de dur.
Aquell passat és el meu temps millor.

El temps present no m'agrada ni el vull,
mentre que el passat, que no és res, m'atrau;
així pensant, em recree amb plaer,
però després augmenta el meu dolor
tal com li passa al condemnat a mort,
que, tot sabent dels jutges la sentència,
és consolat amb un possible indult,
fins que se'l fa morir sense un record.

Plagués a Déu que el meu pensar fos mort
i que la vida la passàs dormint!
Malament viu qui té el pensament
per enemic, i aquest el fa enutjar;
i si mai dins el sent com un plaer,
li passa com a la mare amb el fill,
que quan amb plors li demana verí
té tan poc seny que no sap dir-li no.

Fóra millor sofrir el meu dolor
que no mesclar una part de plaer

entre aquells mals qui em giten de saber
com del passat plaer me cové eixir. 28
Las! Mon delit dolor se converteix,
doblà's l'afany après d'un poc repòs,
sí col malalt qui per un plasent mos
tot son menjar en dolor se nodreix. 32

V Com l'ermità qui enyorament no·l creix
d'aquells amics que tenia en lo món
e, essent llong temps que en lloc poblat no fon,
per fortuit cas un d'ells li apareix 36
qui los passats plaers li renovella,
sí que el passat present li fa tornar,
mas, com se'n part, l'és forçat congoixar,
lo bé, com fuig, amb grans crits mal apella. 40

VI Plena de seny, quan amor és molt vella,
absença és lo verme que la guasta
si fermetat durament no contrasta
e creure poc, si l'envejós consella. 44

entre aquells mals que no em deixen saber
quan del plaer passat em convé eixir.
Ai!, el delit se'm transforma en dolor,
l'afany se'm dobla després del descans,
com al malalt que, pel desig d'un mos,
tot el menjar li alimenta el dolor;

com l'ermità, a qui no afecta enyor
d'aquells amics que tenia en el món
de tant com fa que a cap poble no va,
si per atzar un d'aquells li apareix,
i li renova els plaers d'aquells anys
—fa que el passat se li torne present—,
sent la tristor quan novament se'n va.
El bé, quan fuig, crida el mal en veu alta.

Plena de seny, quan l'amor és molt vell
l'absència és el cuc que el desgasta,
si no oposa una fermesa dura,
i no fa cas de l'envejós consell.